

Årsmelding 2018

Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget)

1.SAMMENDRAG

I 2018 lanserte Skjelettutvalget *Veileder ved funn av menneskelige levninger*. Skjelettutvalget har også arbeidet for å fremme forskningsetikk knyttet til forskning på menneskelige levninger innenfor ulike miljøer og å skape møteplasser for utveksling og diskusjon, og har i den forbindelse arrangert to reiser/dialogmøter i 2018: ett i Øst-Finnmark, og ett i Tromsø i forbindelse med dialogmøte med Tromsø. Ett annet viktig tema utvalget har fokus på er repatriering. Repatriering er et aktuelt tema både nasjonalt og internasjonalt; det er mange og store prosesser i gang globalt mht. repatriering av materiale. Utvalget har bestemt å ha repatriering som et prioritert tema i 2019.

2. OM SKJELETTUTVALGET

Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget er del av De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK). FEK er et forvaltningsorgan for forskningsetiske spørsmål på alle fagområder. FEK er underlagt Kunnskapsdepartementet. Komiteenes og utvalgets overordnede samfunns mål er etisk god og ansvarlig forskning.

FEK omfatter også følgende komiteer og utvalg med et felles sekretariat:

- Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)
- Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget)

Skjelettutvalget ble opprettet i 2008 av Utdannings- og Forskningsdepartementet etter forslag fra Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin (NEM) og kollegiet ved Universitetet i Oslo. Behovet for å opprette et uavhengig nasjonal utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger ble tydelig i forbindelse med Universitetet i Oslos arbeid omkring oppbevaring og forskning på samisk materiale ved de Schreinerske samlinger, samt krav om tilbakeføring av deler av dette materialet. Kunnskapsdepartementet har lagt utvalget til Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), som fungerer som utvalgets sekretariat.

Utvalget består av ni medlemmer med ulik fagbakgrunn, hvorav minst ett medlem skal være fra Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin (NEM), ett fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), ett med bakgrunn i forskning innen samisk kultur og samfunn. I tillegg skal ett medlem være lekrepresentant.

3. ÅRETS VIRKSOMHET

3.1 KORT OM VIRKSOMHETEN

Skjelettutvalget avholdt fire ordinære utvalgsmøter i 2018. Utvalget behandlet og ga rådgivende uttalelser i syv saker. Møtereferater kan leses [her](#) og uttalelser kan leses [her](#). Ett av utvalgsmøtene ble holdt i Neiden i forbindelse med utvalgets besøk hos Sametinget og i Øst-

Finnmark, og ett utvalgsmøte ble holdt i Tromsø i forbindelse med dialogmøte med Tromsø museum og UiT.

Skjelettutvalget har i 2018 gitt høringssvar til Sametingets *Etiske retningslinjer for samisk helseforskning og forskning på samisk humant biologisk materiale*. Dette kan leses [her](#).

3.2. SENTRALE SPØRSMÅL I 2018

Håndtering av menneskelige levninger

Skjelettutvalget har i 2018 hatt fokus på håndtering av menneskelige levninger i funn- og forvaltningssituasjon. Forvaltning og forskning på menneskelige levninger kan vanskelig ses adskilt, all den tid menneskelige levninger er viktig kildemateriale for fremtidig forskning. Derfor mener utvalget at det å arbeide for god og ansvarlig forvaltning av menneskelige levninger også er et forskningsetisk arbeid. Formålet er at både forskningen og forvaltningen av menneskelige levninger skal være etisk ansvarlig.

Møteplasser for dialog

Skjelettutvalgets har også fokus på å fremme forskningsetikk knyttet til forskning på menneskelige levninger innenfor ulike miljøer og å skape møteplasser for utveksling og diskusjon, og har i den forbindelse arrangert to reiser/dialogmøter i 2018: ett i Øst-Finnmark, og ett i Tromsø i forbindelse med dialogmøte med Tromsø.

Øst-Finnmark: I juni 2018 reiste utvalget til Øst-Finnmark og avholdt møter med Sametinget i Karasjok og det skoltlesamiske miljøet i Neiden. Både Sametinget og det skoltlesamiske miljøet er sentrale aktører på feltet som omhandler forskning på samiske levninger. Sametinget fordi det er beslutningstagende myndighet; miljøet i Neiden pga. det skoltlesamiske skjelettmaterialet oppbevart ved De Schreinerske samlinger (UiO) og prosessen rundt tilbakeføringen av dette materialet. Forskning på samisk skjelettmateriale og krav om tilbakeføring av slikt materiale er fortsatt knyttet til store uenigheter mellom ulike grupper. Det å besøke sentrale aktører på dette feltet er viktig, både som en synliggjøring av Skjelettutvalget og hva utvalget kan bidra med, men også for å skape en personlig kontakt som gjør det lettere å ta kontakt ved senere anledninger. Samtidig var reisen og møtene svært lærerik for utvalgets medlemmer og ga nye innsikter, som er nyttig å ta med seg inn i videre arbeid. Videre, siden Skjelettutvalget fungerer som rådgiver for Sametinget i saker som omhandler forskning på menneskelige levninger, var møtet med Sametinget også helt konkret svært nyttig. Både som en arena for å diskutere ulike forskningsetiske hensyn i vurdering av utleveringskrav av samisk skjelettmateriale, for å diskutere rutiner for vurdering av henvendelser av forskning på samisk skjelettmateriale, samt for å diskutere Sametingets 'Forslag til retningslinjer for samisk helseforskning og forskning på humant biologisk materiale'.

Tromsø: I desember 2018 reiste utvalget til Tromsø for å møte Tromsø museum og Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi (AHR) ved UiT. På møtet ble det blant annet diskutert rutiner og praksis rundt saksgang i saker som involverer forskning på menneskelige levninger, kontaktpunkt og rutiner for gjensidig informasjons- og erfaringsutveksling, instituttets og museets erfaringer med forskning på menneskelige levninger, erfaringsutveksling om samisk materiale, forskning og repatriering. Skjelettutvalget presenterte også *Veileder ved funn av*

menneskelige levninger. Det var et verdifullt møte, som ga viktige perspektiver og relasjoner i videre arbeid.

Repatriering

I utvalgsmøte 7. desember 2018 vedtok utvalget å sette fokus på repatriering i sitt videre arbeid. Repatriering er et aktuelt tema både nasjonalt og internasjonalt; det er mange og store prosesser i gang globalt mht. repatriering av materiale. Repatriering skal her forstås både som tilbakeføring av materiale til opprinnelsesland og tilbakeføring av materiale for gjenbegraving. Det er enighet i utvalget om å fokusere på repatriering som tema i videre arbeid og at et seminar som skal føre til en redigert bok om repatriering, er en foretrukket form for arbeidet.

3.3 ARRANGEMENTER

Den 12. november lanserte Skjelettutvalget *Veileder ved funn av menneskelige levninger* på Oslo Ladegård. Sekretær for utvalget og utvalgsleder innledet om veilederen og arbeidet med den. I tillegg ble det holdt fire innlegg: «Riksantikvarens refleksjoner og innspill til veilederen» ved Riksantikvaren, «Når menneskelige levninger blir arkeologiske funn» ved Norsk institutt for kulturminneforskning, «Arkeologiske utgravninger og undersøkelser av etter-reformatorisk skjelettmateriale – erfaringer» ved Vest-Agder fylkeskommune og «Forskning på humane levninger – muligheter og utfordringer i norsk forvaltning» ved NIKU. En rekke aktører fra relevante institusjoner ga sine kommentarer. Referat fra lanseringen kan leses [her](#).

Skjelettutvalget har også bidratt ved deltakelse på Årskonferansen for FEK, Forskningsetisk forum og på to møter i Samarbeidsutvalget for FEK.

3.4 PRODUKTER

I 2018 lanserte NENT *Etiske retningslinjer for bruk av dyr i forskning*. NENT igangsatte også et arbeid med en forskningsetisk betenkning om kunstig intelligens, og bidro til utarbeidelsen av et felles prosjekt i FEK om stordata (Big Data). NENT har også arbeidet med GDPR og personvern, og bl.a. arrangert et åpent møte om personvern og etikk med NESH og NSD. Komiteen har også arbeidet med temaet interessekonflikter, primært gjennom ferdigstillingen av antologien *Interessekonflikter i forskning*. NENT har bidratt vesentlig, ved sekretariatsleder, i prosjektet RINO (Research Integrity in Norway), som ferdigstilte de to første delrapportene i 2018.

3.5. INFORMASJON, OPPLÆRING OG DELTAKELSE I SAMFUNNSDEBATTEN

19.02.2018: Forelesning om menneskelige levninger, forskning og etikk for MA-studenter i arkeologi ved UiO – ved utvalgets sekretær.

01.09.2018: Intervju i Verdibørsen på P2 i forbindelse med utspillet til den katolske biskop i Oslo om gjenbegraving av skjeletter fra Nikolai-kirken – ved utvalgsleder.